

УДК 342.

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.2.27>

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ

Мех Ю.В.,

доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Мех Ю.В. Адміністративно-правове регулювання діяльності ювенальної поліції в Україні.

Стаття присвячена дослідженню стану адміністративно-правового регулювання діяльності ювенальної поліції в Україні. Повноваження уповноважених підрозділів Національної поліції в справах дітей згруповано залежно від їх змісту наступним чином: 1) ті, що стосуються превенції вчинення правопорушень дітьми; 2) ті, що стосуються виявлення правопорушень, що вчиняються дітьми; 3) ті, що стосуються охорони дітей від правопорушень. Зауважено, що використання такої детермінуючої ознаки як «ювенальна» пов'язано з специфікою діяльності уповноважених підрозділів Національної поліції та обов'язковою наявністю у цих справах суб'єкта – дитини.

За основу до визначення адміністративно-правового регулювання ювенальної поліції в Україні взято широкий підхід, котрий охоплює усі положення, що є обов'язковими для врахування під час функціонування системи уповноважених підрозділів поліції у справах дітей. Поняття адміністративно-правового регулювання ювенальної поліції в Україні запропоновано тлумачити як сукупність правових норм, які містяться в підзаконних нормативно-правових актах та визначають правові основи діяльності уповноважених підрозділів Національної поліції у справах дітей, їх завдання, повноваження, структуру, права та обов'язки, засоби, що використовуються для виконання поставлених завдань. Проаналізовано положення окремих нормативно-правових актів, що стосуються функціонування уповноважених підрозділів Національної поліції в справах дітей та можуть бути прикладним відображенням їх адміністративно-правового регулювання.

Відмічено, що на адміністративно-правовому рівні правового регулювання використано термін – «ювенальна превенція», а не термін «підрозділи Національної поліції, уповноважені в справах дітей». Тобто, очевидним є основне завдання означених суб'єктів. Обґрунтовано доцільність введення законодавства у відповідність через прийняття спеціального закону, яким визначались би основні характеристики ювенальної поліції, які б в подальшому однозначно використовувались на рівні адміністративно-правового регулювання.

Ключові слова: уповноважені підрозділи Національної поліції, ювенальна поліція, захист прав дітей, ювенальна превенція, повноваження, адміністративно-правове регулювання, правопорушення.

Mekh Yu.V. Administrative and legal regulation of the activities of juvenile police in Ukraine.

The article is devoted to the study of the state of administrative and legal regulation of the activities of the juvenile police in Ukraine. The powers of the authorized units of the National Police for Children are grouped depending on their content as follows: 1) those related to the prevention of offenses by children; 2) those related to the detection of offenses committed by children; 3) those related to the protection of children from offenses. It is noted that the use of such a determining feature as «juvenile» is associated with the specifics of the activities of authorized units of the National Police and the mandatory presence of the subject - a child - in these cases.

The basis for determining the administrative and legal regulation of juvenile police in Ukraine is a broad approach that covers all provisions that are mandatory for consideration during the functioning of the system of authorized police units for children. The concept of administrative and legal regulation of juvenile police in Ukraine is proposed to be interpreted as a set of legal norms contained in subordinate regulatory legal acts and determining the legal basis for the activities of authorized units of the National Police for children, their tasks, powers, structure, rights and obligations, and the means used to perform the tasks set. The provisions of individual regulatory legal acts that relate to the functioning of authorized units of the National Police for children and can be an applied reflection of their administrative and legal regulation are analyzed.

It is noted that at the administrative-legal level of legal regulation, the term “juvenile prevention” is used, and not the term “units of the National Police authorized for children’s affairs”. That is, the main

task of the specified entities is obvious. The expediency of bringing the legislation into line through the adoption of a special law is substantiated, which would determine the main characteristics of the juvenile police, which would subsequently be unambiguously used at the level of administrative-legal regulation.

Key words: authorised units of the National Police, juvenile police, protection of children's rights, juvenile prevention, responsibilities, administrative and legal regulation, offences.

Постановка проблеми. Станом на теперішній час сформовано розгалужену правову систему в сфері захисту прав дітей. Водночас в умовах дії правового режиму воєнного стану вказана проблематика має особливе значення в контексті вчинення підлітками правопорушень та потреб врахування особливостей їх статусу при застосування заходів державного примусу. Примітно, що коли йдеться про ювенальну поліцію в Україні, то мається на увазі не окремий орган, а лише структурна складова Національної поліції, предмет відання якої спрямований не стільки на карально-охоронній функції, як на виховній та виправній функції. Додатковим аргументом на користь актуальності обраної проблематики слугують вимоги євроінтеграції та цифровізації у діяльності у всіх без виключення державних структур. Не виключенням виступатиме Національна поліція та її спеціально утворений підрозділ в справах неповнолітніх.

Мета дослідження полягає у встановленні сутнісних характеристик адміністративно-правового регулювання ювенальної поліції в Україні.

Стан опрацювання проблематики. Дослідженням проблематики визначення правових засад Національної поліції в цілому займалися такі вчені, як: Л.Р. Біла-Тюріна, С.В. Ківалов, Д.А. Козачук, Т.О. Коломоєць, О.А. Костюченко, В.Г. Кононович, О.В. Тодощак, О.П. Хамходера та інші. У той же час, значна кількість проблемних питань адміністративно-правового регулювання діяльності ювенальної поліції залишається невирішеною, що свідчить про доцільність обраної теми дослідження.

Виклад основного матеріалу. Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, що покликаний служити суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [1]. Відповідно до п. 17 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» на цей орган покладено функції з: «здійснення контролю за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі» [1]. Вказані положення дотичні тим, що містяться у профільному законодавстві щодо забезпечення захисту дітей. Так, ст. 5 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» деталізовано повноваження уповноважених підрозділів поліції стосовно захисту прав дітей [2]. Аналіз положень означеного нормативно-правового акту дозволяє згрупувати повноваження уповноважених підрозділів Національної поліції в справах дітей залежно від їх змісту наступним чином:

1) ті, що стосуються превенції вчинення правопорушень дітьми (наприклад, проведення роботи щодо запобігання правопорушенням дітей; виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень дітьми, вжиття заходів до їх усунення; участь у правовому вихованні дітей; ведення обліку правопорушників, що не досягли 18 років, у тому числі звільнених з спеціальних виховних установ, з метою проведення профілактичної роботи, інформування відповідних служб у справах дітей стосовно цих дітей);

2) ті, що стосуються виявлення правопорушень, що вчиняються дітьми (наприклад, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, вчинених дітьми; розгляд заяв і повідомлень про правопорушення, вчинені дітьми; затримання і тримання у спеціально відведених для цього приміщеннях дітей, які залишилися без опіки та піклування, - на період до передачі їх законним представникам або до влаштування в установленому порядку, але не більше восьми годин; здійснення гласних та негласних оперативно-розшукові заходів з метою розкриття кримінальних правопорушень, вчинених дітьми або за їх участю);

3) ті, що стосуються охорони дітей від правопорушень (наприклад, розшук дітей, що зникли, дітей, які залишили сім'ї, навчально-виховні заклади (бродяжать) та спеціальні установи для дітей; виявлення дорослих осіб, які втягують дітей у злочинну діяльність, проституцію, пияцтво, наркоманію та жебрацтво; виявлення та облік осіб, які втягують дітей в антигромадську діяльність) [2].

Слід відмітити, що використання такої детермінуючої ознаки як «ювенальна» пов'язано з специфікою діяльності уповноважених підрозділів Національної поліції та обов'язковою наявністю у цих справах суб'єкта – дитини. Тобто, окремої поліції не створено, а йдеться лише про окремі структурні підрозділи Національної поліції.

Щодо адміністративно-правового регулювання діяльності ювенальної поліції в Україні, то значимо наступне. Адміністративно-правове регулювання є галузевим різновидом правових засад певної сфери суспільних відносин. В свою чергу, правові засади є своєрідною правовою основою для регулювання будь-якої діяльності, які знаходять своє безпосереднє втілення у прийнятих нормативно-правових актах. Слушною видається думка Д. Кошикова, який визначає правові засади як керівні начала (принципи) відповідної діяльності окремих органів, що закріплені нормами відповідних законодавчих та підзаконних актів [3]. Відповідно, дослідження правових засад функціонування ювенальної поліції в Україні має базуватися на таких тезисах: 1) етимологічний зміст поняття «основа» полягає в наступному: а) те, на чому що-небудь ґрунтується; б) головна складова частина чого-небудь; в) найважливіша частина змісту чого-небудь [4]; 2) правові засади (основи) є сукупністю правових норм та заходів, що регулюють відповідні суспільні відносини [5]; 3) правові засади (основи) є відправною точкою і механізмом забезпечення відповідних суспільних відносин; 4) адміністративно-правове регулювання відображає сукупність положень підзаконних нормативно-правових актів певного предметного спрямування.

У цьому дослідженні за основу взято широкий підхід до визначення адміністративно-правового регулювання ювенальної поліції в Україні, котрий охоплює усі положення, що є обов'язковими для врахування під час функціонування системи уповноважених підрозділів поліції у справах дітей. Тобто, це сукупність правових норм, які містяться в підзаконних нормативно-правових актах та визначають правові основи діяльності уповноважених підрозділів Національної поліції у справах дітей, їх завдання, повноваження, структуру, права та обов'язки, засоби, що використовуються для виконання поставлених завдань.

Проаналізуємо положення окремих підзаконних нормативно-правових актів, які стосуються функціонування ювенальної поліції в Україні. Так, Інструкцією з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затвердженою Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 19.12.2017 р. № 1044 (з змінами від 25.06.2020 р.) визначено: 1) інституційний склад уповноважених підрозділів Національної поліції з питань захисту дітей шляхом виділення: підрозділу ЮП центрального органу управління поліцією; підрозділів ЮП головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві; підрозділів ЮП територіальних (відокремлених) підрозділів ГУНП; 2) використано спеціально термінологію, яка визначає діяльність ювенальної поліції (наприклад, поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб як превентивний поліцейський захід, що застосовується стосовно неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду, з метою забезпечення її прав і свобод та є наслідком передання її батькам, законним представникам або органам опіки та піклування; профілактика адміністративних і кримінальних правопорушень серед дітей як діяльність підрозділів НПУ, спрямована на виявлення та усунення причин і умов, що призводять до вчинення дітьми адміністративних і кримінальних правопорушень тощо); 3) особливості застосування спеціальних процедур, що застосовуються ювенальною поліцією (наприклад, ведення профілактичного обліку дітей підрозділами ЮП) [6].

Одразу відмітимо, що на адміністративно-правовому рівні правового регулювання використано термін – ювенальна превенція, а не термін «підрозділи Національної поліції, уповноважені в справах дітей». Тобто, очевидним є основне завдання означених суб'єктів. Доцільним є приведення законодавства у відповідність через прийняття спеціального закону, яким визначались би основні характеристики ювенальної поліції, які б в подальшому однозначно використовувались на рівні адміністративно-правового регулювання.

До прояву адміністративно-правового регулювання ювенальної поліції в Україні, слід віднести й положення Наказу Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України», яким визначено порядок процедури взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України з метою недопущення повторного вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, забезпечення контролю за дотриманням кривдником тимчасових обмежень його прав та виконанням обов'язків, покладених на нього у зв'язку з учиненням домашнього насильства, насильства за ознакою статі [7].

Окремого значення в умовах цифровізації має Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «Електронний кабінет ювенального поліцейського» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України»», яким визначено порядок формування та ведення інформаційної підсистеми «Електронний кабінет ювенального поліцейського» інформаційно-комунікаційної системи «Інформа-

ційний портал Національної поліції України» підрозділами ювенальної превенції Національної поліції України для автоматизації процесів обробки органами (підрозділами) поліції інформації про дітей, щодо яких поліцейські підрозділи ЮП здійснюють профілактичну роботу, та здійснення заходів індивідуальної профілактики [8]. Використання цифрових технологій в діяльності ювенальної поліції в Україні спрямовано на: а) забезпечення наповнення та підтримання в актуальному стані реєстрів та баз (банків) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ, стосовно дітей, щодо яких здійснюється профілактична робота; б) узагальнення інформації про дітей, щодо яких уповноважена особа здійснює профілактичну роботу, узяття на профілактичний облік дітей, зняття їх з профілактичного обліку; в) забезпечення інформаційно-аналітичної підтримки діяльності органів (підрозділів) поліції, спрямованої на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень; г) формування статистичної звітності про профілактичний облік дітей, щодо яких уповноважена особа здійснює профілактичну роботу; д) автоматизацію процесів обробки органами (підрозділами) поліції інформації про дітей, щодо яких уповноважена особа здійснює профілактичну роботу, та здійснення заходів індивідуальної профілактики [8].

Висновки. В ході дослідження стану адміністративно-правового регулювання діяльності ювенальної поліції в Україні повноваження уповноважених підрозділів Національної поліції в справах дітей згруповано залежно від їх змісту наступним чином: 1) ті, що стосуються привенції вчинення правопорушень дітьми; 2) ті, що стосуються виявлення правопорушень, що вчиняються дітьми; 3) ті, що стосуються охорони дітей від правопорушень. Зауважено, що використання такої детермінуючої ознаки як «ювенальна» пов'язано з специфікою діяльності уповноважених підрозділів Національної поліції та обов'язковою наявністю у цих справах суб'єкта – дитини. Запропоновано тлумачити поняття «адміністративно-правового регулювання ювенальної поліції в Україні» як сукупність правових норм, які містяться в підзаконних нормативно-правових актах та визначають правові основи діяльності уповноважених підрозділів Національної поліції у справах дітей, їх завдання, повноваження, структуру, права та обов'язки, засоби, що використовуються для виконання поставлених завдань. Проаналізовано положення окремих нормативно-правових актів, що стосуються функціонування уповноважених підрозділів Національної поліції в справах дітей та можуть бути прикладним відображенням їх адміністративно-правового регулювання.

Обґрунтовано доцільність приведення законодавства у відповідність через прийняття спеціального закону, яким визначались би основні характеристики ювенальної поліції, які б в подальшому однозначно використовувались на рівні адміністративно-правового регулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
2. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей Закон України від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#n92>.
3. Кошиков Д.О. Сутність правових засад реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 11. С. 164–175.
4. Сучасний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/osnova>.
5. Енциклопедія державного управління: у 8 т. Київ: НАДУ, 2011. 524 с.
6. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 19.12.2017 р. № 1044 (з змінами від 25.06.2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>.
7. Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 25.02.2019 р. № 124. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19#Text>.
8. Про затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «Електронний кабінет ювенального поліцейського» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України»: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 27.12.2022 р. № 855. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0055-23#Text>.